

הכנת פרוזבול

- התקין הגאון העצום בעל החקרי לב נוסח מיוחד המוסר את הדברים בפני עדים לבי"ד חשוב.
- המלוה מכין שטר פרוזבול, ומעמידים שני עדים כשרים שומרי מצוות, ורצוי שלא יהיו קרובים, ויזהרו העדים שהתאריך יהא מדוייק.
- כאמור, אין צורך לפרט שמות האנשים שחייבים לו, ואם רוצה להחמיר על עצמו ולפרט שמות החייבים לו - יכול לרשום שם מאחורי שטר הפרוזבול.
- אחד העדים מכין מטפחת, והמלוה תופס את המטפחת ואומר: "אתם העדים, קנו ממני קנין גמור ושלם שאני מזכה על ידכם קרקע כל שהוא לכל אחד מבעלי חובות שחייבים לי (ולאשתי) שאין להם קרקע".
- אחר שעזב את המטפחת ממשיך ואומר: הוו עלי סהדי שאני מוסר כל חוב שיש לי (ולאשתי) לביה"ד דרכי הוראה של עיה"ק ירושלים ת"ו הרה"ג יוסף אליהו שליט"א, הרה"ג בניהו דיין שליט"א, הרה"ג יוסף בושריאן שליט"א שאגבנו כל זמן שארצה.
- העדים חותמים על שטר הפרוזבול ומוסרים אותו למלוה שיראנו ללוה בעת גבית החוב.

שֵׁטֶר פְּרוֹזְבוֹל (לְסִפְרָדִים)

בְּפָנֵינוּ יְעָדִים הַחַתּוּמִּים מִטָּה בָּא לְפָנֵינוּ _____
 וְאָמַר לָנוּ: קָנוּ מִמֶּנִּי בְּקִנְיָן גָּמוּר וְשָׁלֵם, בְּמִנְא דְכָשׁוּר
 לְמִקְנֵי בֵּיה. אֵיךְ אָנִי מְזַכֶּה עַל יְדְכֶם קִרְקַע כָּל שֶׁהוּא
 שְׂיֵשׁ לִי לְכָל אֶחָד מִבְּעָלֵי חוּבוֹת שְׁחִיבִים לִי (וְחִיבִים
 לְאִשְׁתִּי) שְׂאִין לָהֶם קִרְקַע לְכַתֵּב עָלָיו פְּרוֹזְבוֹל. וְקִנְיָנוּ
 קִנְיָן גָּמוּר וְשָׁלֵם בְּמִנְא דְכָשׁוּר לְמִקְנֵי בֵּיה מִיַּד הַנְּזַכָּר
 לְעֵיל. וּבְכֵן אָמַר לָנוּ: הָוּוּ עָלֵי סִהְדֵי שְׂאָנִי מוֹסֵר כָּל
 חוֹב שְׂיֵשׁ לִי וְלְאִשְׁתִּי לְבֵית דִּין הַצֶּדֶק "דְּרַכֵּי הוֹרָאָה"
 אֲשֶׁר פִּה עֵיה "ק ירושלים תובב"א,

הרה"ג יוסף אליהו שליט"א

הרה"ג בניהו דיין שליט"א

הרה"ג יוסף בורשריאן שליט"א

שְׂאָגְבָנוּ כָּל זְמַן שְׂאָרְצָה. וְעַל דְּבַר אֶמֶת חֲתָמָנוּ
 שְׁמוֹתֵינוּ פִּה עֵיה "ק _____ , בְּתַאֲרִיךְ _____,
 לְחֹדֶשׁ אֱלוּל, שְׁנַת תשפ"ב לְיִצְיָרָה, וְהַכֹּל שְׂרִיר וּבְרִיר
 וְקָיִם.

שֹׁטֵר פְּרוֹזֵבוֹל [לְאִשְׁכָּנִים]

בְּמוֹשֵׁב שְׁלֹשָׁה דִינִים כְּאַחַד הֵיינוּ, וּבָא לְפָנֵינוּ
וְאָמַר לָנוּ: "הֵן שָׁנָה זוֹ הִיא שְׁנַת הַשְּׁבִיעִית
וַיֵּשׁ לִי חוֹבוֹת בְּשֹׁטֵר וּבְעַל-פִּיהַ עַל אֱלוֹ אֲנָשִׁים, וְהִרִינִי
מוֹסֵר לָכֶם פְּרוֹזֵבוֹל, וְנוֹתֵן לָכֶם בְּמַתָּנָה בְּקִנְיָן אַרְבַּע
אַמוֹת קַרְקַע מִהָאֲדָמָה שְׁיֵשׁ לִי, וְעַל יְדֵי אוֹתָהּ קַרְקַע
הַרְשִׁיתִי לָכֶם לְגִבוֹת אֶת כָּל חוֹבוֹתַי שְׁיֵשׁ לִי עַל אֲנָשִׁים.
וַיַּעֲתָה תְהִי לִי דִינִים וְתִגְבוּ וְתִקְבְּלוּ עֲבוּרֵי אֶת הַחוֹב
וְאִם לֹא תִגְבוּ אֶתֶם מֵעַכְשָׁו, כִּיּוֹן שְׁמַסְרֹתִי לָכֶם פְּרוֹזֵבוֹל
זֶה הִרִי אֲנִי גוֹבָה כָּל חוֹב שְׁיֵשׁ לִי עַד הַיּוֹם אֲצַל כָּל אָדָם
כָּל זְמַן שְׁאַרְצָה".

וְאַנְחָנוּ בֵּית הַדִּין שְׁמַעְנוּ דְבָרֵינוּ וַיְפִינוּ אֶת כַּחוֹ שְׁלֹא
יִשְׁמָטוּ חוֹבוֹתֵינוּ וַיִּגְבְּהוּ אוֹתָם עַל יְדֵי פְּרוֹזֵבוֹל זֶה כְּתוּבָת
הַלֵּל וְחֻכְמֵינוּ זְכוּרֵנוּ לְבָרְכָהּ.

וְעַל דְּבַר אֲמַת חֲתָמָנוּ שְׁמוֹתֵינוּ בְּעִיר _____ יוֹם _____
אֱלוֹל ה'תשפ"ב לְיִצְיָרָה וְהַכֵּל שְׁרִיר וּבְרִיר וְקִים.

נָאוּם _____ דִּין
נָאוּם _____ דִּין
נָאוּם _____ דִּין

הלכות פרוזבול

מאת הראשון לציון הרה"ג הרב מרדכי אליהו זצ"ל

[בעריכת הרב שמואל כ"ץ שליט"א]

"כְּשֶׁרָאָה הַלֵּל הַזֶּקֶן שֶׁנִּמְנָעוּ הָעַם מִלְּהִלוּת זֶה אֶת זֶה וְעוֹבְרִין עַל הַפְּתוּב בַּתּוֹרָה: 'הַשֹּׁמֵר לֶךְ פֶּן יִהְיֶה דְבָר' וְגו', הַתִּקֵּן פְּרוֹזְבוּל כְּדִי שֶׁלֹּא יִשְׁמַט הַחוֹב עַד שֶׁיָּלוּ זֶה אֶת זֶה" (רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פ"ט הט"ז). מהות התקנה היא שֶׁהַמְּלוֹה מוֹסֵר אֶת חוֹבוֹתָיו לְבֵית דִּין וְעַל יְדֵי זֶה אֵין הַשֹּׁמֵט מְשַׁמְטָת חוֹבוֹת אֱלוֹ, כִּיּוֹן שֶׁחוֹבוֹת שֶׁל בֵּית דִּין אֵינָם נִשְׁמָטִים וְנִמְחָקִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר יִהְיֶה לֶךְ אֶת אַחִיד" - וְלֹא בֵּית דִּין (ספרי פרשת ראה פיסקא קי"ג).

פְּרוֹזְבוּל הִיא מְלָה בְּאַרְמִית הַמְּרַכֶּבֶת מִשְׁלֵשׁ מְלִים: "פְּרוֹז, בּוּלִי, בּוּטִי", וּבְתַרְגוּם לְעִבְרִית: "תִּקְנֵת עֲשִׂירִים עֲנִיִּים". לְדַעַת הַרְמַב"ם פְּרוֹזְבוּל מוֹעִיל רַק בְּזִמְנֵי הַזֶּה, שֶׁשְׁמִטַּת כְּסָפִים מְדַרְבְּנָן, כִּי הֵם אֲמָרוּ וְהֵם אֲמָרוּ, אוֹלָם לְדַעַת הַרְאָב"ד פְּרוֹזְבוּל מוֹעִיל אַף כְּשֶׁהַשֹּׁמֵט מִן הַתּוֹרָה, מִשּׁוֹם "הַפְּקָר בֵּית דִּין הַפְּקָר".

תקנת הפרוזבול

א. מְלוֹה הַרוֹצֵה שֶׁלֹּא יִשְׁמָטוּ חוֹבוֹתָיו - יַעֲשֶׂה שְׁטֵר פְּרוֹזְבוּל עַד רֵאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל הַשָּׁנָה הַשְּׂמִינִית.

גְּדֵר בֵּית הַדִּין

ב. לְדַעַת הַשֵּׁלְחָן עָרוּךְ צָרִיךְ לְכַתֵּב אֶת הַפְּרוֹזְבוּל עַל יְדֵי בֵּית דִּין חָשׁוּב הַבְּקִיָּאִים כְּדִין וּבְעֵינָיו הַשֹּׁמֵט, שֶׁהַרְבֵּים הִמְחוּ אוֹתָם עֲלֵיהֶם, וְלִכְךָ נִרְאֶה שֶׁעַדִּין בְּתֵי דִין מִטַעַם הַרְבֵּנוּת שֶׁנִּבְחָרוּ עַל יְדֵי נִבְחָרֵי צְבוּר וְהַמְדִינָה מִכִּירָה בָּהֶם, כְּךָ

שְׁסִמְכוּתָם גְּדוּלָה יוֹתֵר מִבְּתֵי דִין פְּרֻטִיִּים הַשִּׁיכִים לְמַגְזֵר מְסִיִּם, אֲבָל לְדַעַת
הַרְמִ"א סָגִי בְּכָל בֵּית דִּין.

דִּינֵי וְאוֹפְנֵי כְּתִיבַת פְּרוּזְבוּל

ג. אֵין כּוֹתְבִים פְּרוּזְבוּל אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ לַלוֹנָה קַרְקַע, וְאַפְלוּ קַרְקַע כָּל שֶׁהוּא
מוֹעִיל לְכֹתֵב עָלָיו פְּרוּזְבוּל, וּמִסְפִּיק בְּקַרְקַע הַמְשַׁכֶּרֶת אוֹ הַמְשַׁאֲלֵת לוֹ, וְאִם גַּם
זֶה אֵין לוֹ (כְּגוֹן: בְּחוּרֵי יְשִׁיבָה שֶׁאֵין לָהֶם קַרְקַע מְשַׁלְּהֶם כָּלֵל) - יִכּוֹל הַמְּלוֹה
לְהַקְנוֹת לוֹ מִקַּרְקַעוֹתָיו.

ד. יִכּוֹל הַמְּלוֹה לְהַקְנוֹת לַלוֹנָה קַרְקַע, אֲפָלוּ אִם עוֹמֵד וְאוֹמֵר שֶׁאֵינוֹ חָפֵץ לְזַכּוֹת
בְּקַרְקַע שֶׁל אַחֲרִים, וְזֶה אֶחָד מִן הַקּוֹלוֹת שֶׁבְּפְרוּזְבוּל.

זְמַן כְּתִיבַתוֹ

- ה. זְמַן עֲשִׂיַת הַפְּרוּזְבוּל הוּא עַד סוֹף הַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית, וּמוֹעִיל לְכָל הַחוֹבוֹת
שֶׁנּוֹצְרוּ עַד זְמַן כְּתִיבַתוֹ, אֲבָל מָה שֶׁהִלְוָה אַחֵר כָּךְ - נִשְׁמַט.
ו. אֲפֹשֶׁר לְכֹתֵב פְּרוּזְבוּל בְּלֵילָה.
ז. אֲפֹשֶׁר לַעֲשׂוֹת שְׁלִיחַ לְכְּתִיבַת פְּרוּזְבוּל, וְלָכֵן אִשָּׁה שֶׁהִלְוָה לְחִבְרָתָהּ כֶּסֶף -
תַּעֲשֶׂה אֶת בְּעֵלָהּ שְׁלִיחַ לְכְּתִיבַת הַפְּרוּזְבוּל.
ח. עֲדִיף שֶׁהַעֲדִים לֹא יִהְיוּ קְרוֹבִים.

פְּרוּזְבוּל בְּחוּץ לְאֶרֶץ

ט. מְלוֹה שֶׁנִּמְצָא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְלוֹה בְּחוּץ לְאֶרֶץ - יִכּוֹל לְמַסֵּר חוֹבוֹתָיו כָּל זְמַן
שֶׁלֹּא נִכְנַס רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל הַשָּׁנָה הַשְּׂמִינִית בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. אִךְ מְלוֹה שֶׁנִּמְצָא
בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּכְבֵר נִתְקַדַּשׁ לֵיל רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל הַשְּׂמִינִית, וְהַלוֹנָה הוּא כֵּן חוּץ
לְאֶרֶץ וְעַדִּין לֹא נִכְנַסָּה אֶצְלוֹ רֹאשׁ הַשָּׁנָה הַשְּׂמִינִית - בְּאֵנוּ לְמַחְלָקַת גְּדוּלָה אִם
יִכּוֹל לְמַסֵּר חוֹבוֹתָיו בְּעַל פִּה לְבֵית דִּין, וְעַל כֵּן יַעֲשֶׂה שְׂאֵלֶת חָכָם.

דין מסירת פרוזבול בעל פה

י. מסירת פרוזבול בעל פה בפני עדים ולא על הכתב - יש הסוברים שמועילה רק לתלמידי חכמים, ויש אומרים שמועילה לכל אדם. לפיכך בשעת הדחק, כגון: מלוא הנמצא בארץ ישראל ששכח ולא עשה פרוזבול - רשאי למסור את חובותיו לבית דין בעל פה בליל ראש השנה של השמינית, כשהלואה הוא בן חוץ לארץ, ועדין לא נכנסה אצלו ראש השנה השמינית.

מלוא עם הארץ

יא. אדם שהמלוא שלו עם הארץ, הלואה צריך לדעת אם המלוא כותב פרוזבול או לא, ואם הוא יודע בו שלא כתב - יתן לו את החזר ההלואה לפני ראש השנה. שאם לא יחזיר לו לפני ראש השנה, ויבוא המלוא ויבקש את כספו - יעבר על "לא יגש", ובכך הלואה מכשילו. ובכל פעם שיתבע ממנו אחרי ראש השנה - עובר המלוא על "לא יגש", והלואה מדין "לפני עור לא תתן מכשול".
יב. אם אין ללואה כסף לפני ראש השנה לשלם את חובו - ילך למלוא ויסכים אתו על מועד אחר לפרעון החוב, הינו לאחר ראש השנה, ואז אין חיוב לעשות פרוזבול, כדין הלואה שזמן פרעונה אחר עשר שנים.

כמה פרוזבולים צריך?

יג. אדם שהלואה לחמשה אנשים - מספיק לו פרוזבול אחד, ומעקר הדין – אין צריך לפרט שמות הלואים. אבל שמא יבוא אחד הלואים ויאמר שכוננת המלוא בפרוזבול היתה על לואים אחרים ולא עליו, ואף שמצד הדין אין אנו מאמינים ללוא אלא למלוא, העצה היעוצה למלוא אם רוצה להחמיר על עצמו - לכתב שמות הלואים מאחורי שטר הפרוזבול.
יד. חמשה אנשים שהלוו לאדם אחד, צריך לכל מלוא פרוזבול אחד.

אבד הפרוזבול

טו. מתר לגבות חוב על סמך פרוזבול שאבד, ולא עוד אלא נאמן המלוה לומר: "פרוזבול היה לי ואבד".

אפן וסדר עשית פרוזבול

טז. מאחר שקשה לגשת לבית הדין, התקין הגאון העצום בעל החקרי לב נסח מיחד המוסר את הדברים בפני עדים לבית דין חשוב. יז. המלוה מכין שטר פרוזבול (ראה נסח הפרוזבול לקמן), ומעמידים שני עדים כשרים שומרי מצוות, ורצוי שלא יהיו קרובים, ויזהרו העדים שהתאריך יהא מדויק.

יח. אין צורך לפרט שמות האנשים שחייבים לו, ואם רוצה להחמיר על עצמו ולפרט שמות החייבים לו - יכול לרשם שמם מאחורי שטר הפרוזבול. יט. אחד העדים מכין מטפחת, והמלוה תופס את המטפחת ואומר: "אתם העדים, קנו ממני קנון גמור ושלם שאני מזכה על ידכם קרקע כל שהוא לכל אחד מבעלי חובות שחייבים לי (ולאשתי) שאין להם קרקע".

אחר שעזב את המטפחת ממשיך ואומר: הוו עלי סהדי שאני מוסר כל חוב שיש לי (ולאשתי) לבית הדין של עיה"ק _____ ת"ו הרה"ג _____ הרה"ג _____ הרה"ג שאגבנו כל זמן שארצה.

כ. העדים חותמים על שטר הפרוזבול ומוסרים אותו למלוה שינאנו ללוה בעת גבית החוב.

וְזֶה נִסַּח שְׁטַר הַפְּרוֹזְבוֹל לְסִפְרָדִים:

שְׁטַר פְּרוֹזְבוֹל

בְּפָנֵינוּ עֲדִים הַחַתּוּמִּים מִטָּה בָּא לְפָנֵינוּ _____ וְאָמַר לָנוּ: קִנּוּ
מִמֶּנִּי בְּקִנְיֹן גָּמוּר וְשָׁלֵם, בְּמִנְא דְכָשֵׁר לְמִקְנֵי בֵיה. אֵיךְ אֲנִי מְזַכֶּה עַל יְדָכֶם
קִרְקַע כָּל שֶׁהוּא שְׂיֵשׁ לִי לְכָל אֶחָד מִבְּעָלֵי חוֹבוֹת שְׁחִיבִים לִי (וְחִיבִים לְאִשְׁתִּי)
שְׂאִין לָהֶם קִרְקַע לְכַתֵּב עָלָיו פְּרוֹזְבוֹל. וְקִנְיֵנוּ קִנְיֹן גָּמוּר וְשָׁלֵם בְּמִנְא דְכָשֵׁר
לְמִקְנֵי בֵיה מִיַּד הַנִּזְכָּר לְעֵיל. וּבְכֵן אָמַר לָנוּ: הֲוּוּ עָלַי סְהַדֵּי שְׂאֵנִי מוֹסֵר כָּל חוֹב
שְׂיֵשׁ לִי וְלְאִשְׁתִּי לְבֵית דִּין הַצָּדֵק אֲשֶׁר פֶּה עֵיה"ק _____ תוֹבֵב"א,

_____ הרה"ג

_____ הרה"ג

_____ הרה"ג

שְׂאֵגְבָנוּ כָּל זְמַן שְׂאֲרָצָה. וְעַל דְּבַר אֶמֶת חֲתַמְנוּ שְׁמוֹתֵינוּ פֶה עֵיה"ק _____ ,
בְּתַאֲרִיד _____, לְחֹדֶשׁ אֶלוּל, שְׁנַת _____ לְיִצְיָרָה, וְהַכֵּל שְׂרִיר וּבְרִיר
וְקִים.

עד _____

עד _____

זֶה נִסַּח שְׁטַר הַפְּרוֹזְבוֹל לְאִשְׁפְּנָזִים :

שְׁטַר פְּרוֹזְבוֹל

בְּמוֹשֵׁב שְׁלֶשָׁה דִּינָיִם כְּאֶחָד הֵינִינוּ, וּבָא לְפָנֵינוּ _____ וְאָמַר לָנוּ: "הֵן שָׁנָה
זוֹ הִיא שְׁנַת הַשְּׁבִיעִית וַיֵּשׁ לִי חוּבוֹת בְּשֵׁטֶר וּבַעַל-פֶּה עַל אֱלוֹ אֲנָשִׁים, וְהֵרִינִי
מוֹסֵר לְכֶם פְּרוֹזְבוֹל, וְנוֹתֵן לְכֶם בְּמִתְנָה בְּקִנְיֵן אַרְבַּע אֲמוֹת קֶרֶקַע מִהָאֲדָמָה
שְׂיֵשׁ לִי, וְעַל יָדֵי אוֹתָהּ קֶרֶקַע הִרְשִׁיתִי לְכֶם לְגִבוֹת אֶת כָּל חוּבוֹתַי שְׂיֵשׁ לִי עַל
אֲנָשִׁים. וּמַעֲתָה תִּהְיוּ לִי דִינָיִם וְתִגְבּוּ וְתִקְבְּלוּ עֲבוּרֵי אֶת הַחוּב וְאִם לֹא תִגְבּוּ
אֲתֶם מַעֲכָשׁוּ, כִּיּוֹן שְׁמִסְרִיתִי לְכֶם פְּרוֹזְבוֹל זֶה הִרִי אֲנִי גוֹבֶה כָּל חוּב שְׂיֵשׁ לִי עַד
הַיּוֹם אֲצֵל כָּל אָדָם כָּל זְמַן שְׁאַרְצָה". וְאֲנַחְנוּ בֵּית הַדִּין שְׁמַעְנוּ דְּבָרָיו וַיְפִינּוּ אֶת
כַּחוֹ שְׁלֹא יִשְׁמְטוּ חוּבוֹתָיו וַיִּגְבְּהוּ אוֹתָם עַל יָדֵי פְּרוֹזְבוֹל זֶה כְּתַקְנַת הַלֵּל וְחֻכְמֵינוּ
זְכוּרֹנָם לְבִרְכָה. וְעַל דְּבַר אֲמַת חֲתָמָנוּ שְׁמוֹתֵינוּ בְּעִיר _____ יוֹם _____
אֶלּוֹל ה'תש"_____ לְיַצִּיָּהּ וְהַכֵּל שְׂרִיר וּבְרִיר וְקִיָּם.

נָאוֹם _____ דִּין

נָאוֹם _____ דִּין

נָאוֹם _____ דִּין

[מתוך: שו"ת מאמר מרדכי – ושבתה הארץ: פסקי הלכה, תשובות
ומאמרים בענייני שביעית, ירושלים תשע"ד, סי' כד-לא; שנה בשנה,

תשמ"ח, עמ' 398-400]